

Cort Onderwijs

Frans Coornhert

Religiepolitieke traktaten nr. 3 | 2021

Digitale Coornhertbibliotheek

Afdeling II: Religiepolitieke Traktaten 16e en 17e eeuw

Johannes Uytenbogaert, *Noodighe ontschuldiginghe*, 1627
Religiepolitieke Traktaten-1, 2018
ed. J. Gruppelaar

Simon Episcopus, *Gheloofs-vryheydt*, 1627
Religiepolitieke Traktaten-2, 2018
ed. J. Gruppelaar

Frans Coornhert, *Cort Onderwijs*, 1586
Religiepolitieke Traktaten-3, 2021
ed. J. Gruppelaar

In voorbereiding

Johannes Uytenbogaert, *Tractaet Van t'Ampt ende Authoriteyt eener Hoogher Christelicker
Overheydt, In Kerckelicke Saecken*, 1610
Religiepolitieke Traktaten-4, 2023
ed. J. Gruppelaar

Colofon

Oorspronkelijke uitgave door Cornelis Claeszoon: Amstelredam 1586

Getranscribeerde digitale uitgave (PDF)

Religiepolitieke Traktaten-3

Redactie: J. Gruppelaar

©2018 J Gruppelaar / Alle rechten voorbehouden

j.gruppelaar@kpnplanet.nl | www.weet&durf.nl

Cort
Onderwijs eens Liefhebbers
des welstands deser Nederlanden,
waerinne allen Christenen goede ghemeenten, en{de} Patriotten claelijck bewesen wort:

Dat het wel gheoorloft is tegen te staen een Coning ofte Here vande Landen, die Godt ende zijn heylich woort onderstaet te verdrijven, en{de} vvt te royen, ende in die plaetse van dien soeckt in te voeren Fabelen, Dromen, en{de} menschen insettinghen ofte die teghens hare Eet, ende beloften de Landen op hoere Huldinghe ghedaen de selue Landen onderstaet te beroouen van hare gherechticheyden Priuilegien, ende Vrijheyden.

Niet dat een yeghelijck prijue persoon gheoorloft sy omme deur eenighe oorsake by hem selfs die Wapenen teghen zijnen Coning, ofte Heere in de handen te nemen maer als die Staten van die Landen met ghemeene Raet de wapenen tegens haren Heere inde handen nemen tot Beschermentisse vande Landen, voorstant van de Religie Priuilegien, ende die Justitie, dat die ghemeente alsdan ghehouden is die State{n} vande Landen met alle haer vermoghen te assisteren ende by te staen.

Leest ten eynde, ende oordelt recht.

Eersamen wijsen voorsichtigen zeer discreten Burgemeesteren, Schepenen, en{de} Raden der stede Amstelredam, wenscht Frans Coornhert Godtsalicheyt voorspoet, ende welvaert in hare Regeeringhe.

Alhoewel eene{n} ygelijck van wat staet, conditie ofte qualiteyt hy sy, die tot eenich verstant gecomen is, hy sy iong ofte out, met een natuerlijcke bewegentheyt ende hertseer wel behoort te beclagen, die desolate, iammerlijcke, en{de} erbarmelijcke staet van dese Nederlanden ende de selue te assisteren, ende by te stae{n}, met alle zijne vermogen, goet ende bloet. Soo worden nochtans vele menschen: ia goede Patriotten en{de} Liefhebbers van t'Vaderlandt bevonden, die metter herten wel wenschen dat hare Vaderlandt wt dese jeghenwoordighe ellende eens verlost soudent wesen, al soudent henluyde{n} oock al een groot deel wt hare tijlicke goederen gecost hebben, maer en durue{n} deselue goede luyden hare goede meeninge niet openbaren, veel minder te werckstelle{n} overmits twe Superstitieuse persuasien, ofte inbeeldingen, die henluyden schijnt te beletten, hare goede mening te werck te stellen. Daer van het eene is dat sy hem laten beduncken, en{de} hem selfs wijsmaken dat die Onderdanen van een Coning, ofte Heere van de

Landen behooren te geloouen dat haren Coning ofte Heere ghelooft, het tweede is, dat sy meneenen datmen een Coning ofte Heere vanden Lande in alles behoort te ghehoorsamen, en{de} hemluyden niet en behoort te resisteren ofte tegen te staen, al waren sy oock Tijrannen en{de} die Landen en{de} hare onderdanen verdruckten, ende beroofde{n} van alle hare Priuilegien, en gerechticheyde{n}

Hier teghens is my eenighe tijt gheleden behandicht gheweest, een Boecxken beschreue{n} in Latijn, deur den hoochgeleerde{n} verstandele{n} Juniu{s} Brutum Scheltam een Liefhebber vande Lande{n}, inhoudende vier questien ofte vraghen, als inden eersten. i Oft die onderdanen ghehoude{n} zijn, en{de} behooren haren Prince onderdanich te wesen, als hy yet wat ghebiet tegens de wet Gods. ij. Die tweede vraghe is. Oft oock toeghelaten wort een Coning ofte Prince tege{n} te staen, die de wet Gods onderstaet te ontreyngighen, ende schenden, die Kercke Goodts te vernielen ende te bederuen. iij. Die derde vraghe is, oft gheoorloft is een Prince tegen te stae{n} die t'gemene weluaert., ofte t'lant verdruct, en{de} bederft. iiij. Die vierde vraghe is. Of die naburighe Princen met recht mogen bystant doen de onderdanen van andere princen, die om die religie veruolcht ofte met tyrannie verdruct worden, welke Boecxken ick nae mijn eenuoudich verstant deur ghelesen, en{de} daer inne beuonden hebbende, seer goede onderrechtinghe omme alsulcke superstitieuse inbeeldingen wt der Menschen herten wech te nemen, hebbe ick de moeyte{n}, ende arbeyt ghedaen omme tselue Boecxken wt die Latijnsche in Nederduytsche spraecke ouer te setten, ende tselue te laten drucken tot een goede onderrechtinghe van alle goede Lantsaten. Maer also de voornoemden Junius Brutus Schelta, die voorsz. vier questien in t'voorsz. Boecxken soo rijckelijck copioselick en{de} oueruloedelijck verhaelt heeft, dat het selue Boecxken xij. of xij. qua-

ternen groot sal vallen, en{de} daeromme by veele luyden stucx ghewijs, ende by weynich luyden gantschelick doorlesen soude worden. So hebbe ick na mijne cleyne gaue die substantie, ende t'murch van tselue Boecxken in t'corte daer wtghenomen, ende by een ghestelt ende na de ghelegentheyt diuersche exempele{n}, en{de} gheschiedenissen, die by onsen tijden gheuallen zijn, na vereysschen vander sake daer by geueocht, ommet t'selue voor ee{n} voorloper te laten drucke{n}, verhoopen{de} daer me de so vele vruchte{n} te sullen doe{n}, dat die gene die desen voorloper ghelesen sal hebben, ontsteken ende begheerich sal werden omme t'principale boecxken vlijtich te lesen, t'welcke ick terstont na desen verhope te laten drucken.

En{de} alsoo mijne E.W. voorn. Heeren, niet vande minsten zijn die de Godtsalicheyt, iustitie, ende liefde, sonder welke drie stucken, een landt niet mach bestaen ende bescherme{n}, omme dese bedructe Nederlanden, deur Godes segheninghe, wederomme in fleur prosperiteyt en{de} weluaren te helpen brenghen, soo en hebbe ick t'selue niemant bequamer connen ofte moghen dediceren, ofte toe eyghenen, dan mijnen E.W. voorn. Heeren, biddende dat haere E.W. belieue desen mijnen gheringhen moeyten en{de} arbeyt in t'goede te willen nemen van hare E.W. onderdanighe burgher, ende dienaer

Frans Coornhert.

Cort
Onderwijs eens Liefhebbers
des welstands deser Nederlanden,
waerinne allen Christenen goede ghemeenten, en{de} Patriotten claerlijk bewesen wort:

Dat het wel gheoorloft is tegen te staen een Coning ofte Here vande Landen, die Godt ende zijn heylich woort onderstaet te verdrijven, en{de} vvt te royen, ende in die plaetse van dien soeckt in te voeren Fabelen, Dromen, en{de} menschen insettinghen ofte die teghens hare Eet, ende beloften de Landen op hoere Huldinche ghedaen de selue Landen onderstaet te beroouen van hare gherechticheyden Priuilegien, ende Vrijheyden.

Niet dat een yeghelijck priue persoon gheoorloft sy omme deur eenighe oorsake by hem selfs die Wapenen teghen zijnen Coning, ofte Heere in de handen te nemen maer als die Staten van die Landen met ghemeene Raet de wapenen tegens haren Heere inde handen nemen tot Beschermentisse vande Landen, voorstant van de Religie Priuilegien, ende die Justitie, dat die ghemeente alsdan ghehouden is die State{n} vande Landen met alle haer vermoghen te assisteren ende by te staen.

WY beuinden wt die Heylige Bybelsche schriftuere, de welcke, behalve{n} dat sy is die heylichste, ende warachtichste Historie boue{n} alle Historien, als deur werckinge vanden heyligen geest beschreven zijnde, daer beneuens oock is die alder outste Historie, dat meenige hondert Jaren lang van aenbegin vande werelt, die menschen gheleest hebben, nae de wet der natuere sonder eenighe Ouericheydt. Maer dat daer nae als die menschen hem begosten te begeuen, en{de} te verlopen in vele boosheyden, alsoo dat die meest vermoghenden, den minst vermoghenden, teghens alle natuerlijcke wetten, ende redenen veronghelijckten het hare benamen, ja dootsloeghen, ende vermoorden: Dat die menschen alsoden goet gheuonden hebben rechters te kiezen ende te ordonneren, voor den welcken, alle saecken ende gheschillen gherechtelick, ende met kennise van saecken, ghescheyden, ghesleten, ende die Menschen in eendracht ghehouden souden werden.

Dat oock daer na, als die menschen seer vermenichfuldichden, ende vele diuersche Landen bewoonden, die Landen: die eene teghens den anderen begosten op te staen malcander beroofden, dootsloegen, ende ver-

moreden, daer deur den minsten vanden meesten worden veronghelijck, ende lijden tghewelt dat henluyde{n} aenghedaen worde, sonder hem te weten te bescherme{n} alsoo elcx zijns weechs liep, en{de} zijn eygen hooft volghde, sonder eenighe raet ofte ouerhooft, die henluyden mochte voor staen, soo hebben die menschen eyndelick te raede gheuonden eenen vande bequaemste, wijste, en{de} verstandelste vande lande, tot haerder alder hooft te kiezen, die henluyden in alles soude voorreden, en{de} met Raet ende daet soude moghen voorstaen, ende beschermen, soo wel tegens alle wytheemsche, als oock tegens alle binnelantsche ghewelt, ende aenuechtinghe. De welcke also ghecoren zijnde ghenompt worde Coning, mits dat de selue Coning hemluyden swoer, met raet en daet, tegens alle buytenlantsche, en{de} binnenlantsche ghewelt ende aenuechtinghe te beschermen, en{de} hemluyden te laten by alle hare gherechticheyden daer tegens die ghemeente wederomme swoor, dat sy haren Coning alle eere, dienste onderdanicheyt, en{de} gehoorsaemheyden souden bewijzen, soo lange hy zijne onderdanen liet bliuen by hare gherechticheyden, ghelijck oock die kinderen van Israel Saul haren eersten Coning ghecoren hebben die den jkinderen van Israel Eedt gheswooren heeft, ende die kinderen van Israel wederomme den Coning Saul ghesworen hebben. <<1. Samu. 10.c. 22.; 1. Samu. 11. b. 16.>>

Nu beuintmen wt die verkiesinghe vande{n} Coning Saul, dat die Coning Saul int eerste niet vercoore{n} is van de ghemeente vanden kinderen van Israel maer dat hy eerst van God die Heere tot een Coning is vercooren, <<1.Samu. 9.b.16.>> > welcke Godt hy oock eerst, ende daer nae den kinderen van Israel heeft gheswore{n}, <<Rom. 13.a.1.>> sulcx dat die Coning Saul zijne verkiesinge, ende hoocheyt ghehadt heeft van Godt, soo oock int corte gheseyt alle Ouericheyt van Godt comt, daer niemant aen twijfelt, het welcke het fundament is van deser materien daer

wt dan onwederspreeckelijck volght dat alle Coningen, Volken, ende Heeren, sonder eenighe middel ijn Vassalen, ende Leenhouders van Godt den opperste{n} Leenheer den welcken eenighen Godt, alle Coningen, Vorsten, Heeren, &c. gehoude{n} zijn als horen oppersten Leenheer te bewijse{n} alle dienstbaerheyden ende te bliuen binnen die palen, ende Limiten, daer ouer die ewighe Gode hemluyden macht Regeeringe, ende hoocheyt heeft ghegeuen, sonder te treden

buyten hore Jurisdictie inde hoocheyt ende iurisdictie die Godt de Heere aen hem alleen behouden heeft.

Nu staet hier wel te letten en{de} inne te sien, dat Godt die Heere die menschen gheschapen heeft onderscheydelijck in twee deelen, te weten in siele, ende in lichaem ende dat Godt van ghelijcken tghebieden ouer den menschen mede onderscheydelijck gestelt heeft in twee deelen. Te weten dat Godt die macht, ende tghebiede ouer der menschen lichamen, ende alle wereltsche, en{de} aertsche goederen, ende politicque saken des Aerts, en{de} verganckelijck zijn, bevolen heeft de{n} Coningen, Vorsten, Heeren, ende Magistraten deser werelt, <<Rom. 13.a.1.a.5. Tit. 3.a.1.; 1. Pet. 2.6.13>>die mede aerts, ende verganckelijck zijn den welcken die menschen oock ghehouden zijn te ghehoorsamen, ende onderdanich te wesen, in alle politicque, aertsche, ende wereltsche saecken, soo langhe sy ouer hare onderdanen in gherechticheyt regeren, daer over sy oock geen macht, ofte ghebieden hebben soudent, ten ware de selue macht hem van Godt waer ghegeuen, soo voor geseyt is. Daer die macht ende tghebieden ouer der menschen Sielen, conscientien, eeuwighe zalicheyt, ofte verdoemenisse, dewelcke niet aerts, ofte verganckelijck maer Hemels: eeuwich, ende onuerganckelijck is, aen hem alleen behouden, ende moghen by niemant anders ghegeuen, benomen; ofte gheexecuteert

worden dan by die eewige en{de} onuerganckelijcke Godt alleen. Oock dat alle Keyseren, Coningen, Vorsten, ende Heeren, hoe groot sy alhier opter aerden moghen wesen voor tlaetste oordel onses Heere{n} Gods Sebaoth ende voor die strenge Rechtstoel Jesu Christi, soo wel met hare bloete, ende naecte sielen moeten staen, verwachten, ende aenhooren, die rechtueerdighe sententie, ende d'alder wterste executie van Godt almachtich als die amste Beedelaer, die opt ter Werelt is gheweest.

Hier uyt volcht, dat een Coning, Vorst, ofte Heere, ende zijne onderdanen aen malcander gheknocht, en{de} met Eede verbonden zijn, in alle tghene dat aerts, tijtlick, verganckelijck, ende politicq is, ende verder niet ende dat inden ghelooue, inder siele, conscientie, ende tghene dat onuerganckelijck ende eewich is, die eene tegens den ander niet verknocht, ofte verbonden zijn: maer zijn alle Coningen, Vorsten, ende Heeren, mitsgaders hore ghemeente ghesamentlijck die alder meesten, soo wel als alder minsten, elcx heeft voor hooft, in ghelijcke graet, ender sonder eenighe wtne{m}e van persone{n} daerinne tegens niemant verbonden, ofte ghehouden te ghehoorsamen, dan den eenighen eewighen almachtighen Godt alleen, den welcken Godt alleen, ende ghenen menschen het oordeel daer van toe comt.

Ende alhoewel diuersche Keyzers, Vorsten, en{de} Heren, verleyt zijnde deur den Roomschen Antechrist, he{n} onderstaen hebben te treden in Godes Oordel, ende te heerschen ouer der menschen conscientien, sielen, en{de} ghelooue, ende de Menschen deur strenghe ende rigoreuse Placcaten, deur moorden, ende branden, te trecke{n} van Godes oprechte leere, ende inde plaetse van dien in te vooren, menschen insettinghen, fabulen, dromen, afgoderien, afgoden diensten, daer mede sy menich duysen

menschen hebben vermoort, soo en hebben sy nochte ooc die Roomsche antechrist selue noyt so vermetel geweest, dat sy in t'hulden ende aennemen vande Landen, ore onderdanen, ende ghemeente hebben durren voorhouden, dat sy horen Coning, Vorst, ofte Heere, sweeren soudent, wat sy soudent ghelouen, ofte wat geloof, ofte Leere sy hadden die siele ende conscientie angaende, ende noch veel minder, dat sy soudent ghelouen sulcx als horen Coning, Vorst, ofte Heere ghelooft, soo van ghelijcken een Coning, Vorst, ende Heere in t'hulden, ofte anneme{n} vande Landen, zijne ghemeente niet openbaer verclaert, ofte voorhout, wat hy ghelooft, ofte ghelouen sal, maer sweert die Coning, Vorst, ofte Heere simpelijck, dat hy die Lande{n}, Steden, en{de} onderdanen sal laten, ende onderhouden, in alle hore priulegien, ende gherechticheyden zijne ghemeente, ende onderdanen regeeren sal: in goede politie, ende vrede ende beschermen voor alle ghewelt, &c.

Daer teghens die ghemeente ende onderdanen wederomme sweeren dat sy horen Coning, Prince, ende Heere ghetrou ende ghehoorsamich sullen zijn, in alle politycque, aertsche ende wereltsche saken, ende verder niet, soo langhe als een Coning, Prince, ende Heere, ijnen eedt betracht, ende onderhout, Soo dat een Coning, Vorst, ofte Here geen oorsake heeft, om zijn ghetrouwe onderdanen, die hem in alle politicque, ende wereltsche saken ghehoorsaem zijn, ende hemluyden in ghene delicten, ofte misdaden na den lichame ontgaen, daer deur sy na de werelt strafbaer zijn, met soo grouwelicke wreede manieren te dooden, ende te marteliseeren, voor rebellen, om dat sy hore salicheyt soecken inden ghelooue aen onse Salichmaker, Jesum

Christum alleen, hem op zijn heylich woort, ende oprechte Leere vertrouwen, en{de} verwerpen die vuyle stinckende, fabulen, dromen, en{de} afgoderien vanden Roomchen Antechrist.

Dit ghepresupponeert, voor oogen ghestelt, en{de} voor een vaste gront genomen, <<Apoc. 17.a2. 18.a.3. Placaten strijnde tegens Godts woort.>> soo hebben wy nochtans bevonden, dat onse voorvaderen Heeren, ende regente{n} van dese Nederlanden droncken ghemaect zijnde met het vergift vanden beecker vande hore van Babel, getreden zijn buyten hore Jurisdictione, en{de} gherechticheyt, inde Jurisdictione, en{de} gherechticheyt van Godt, die Godt de Heere alleen aen hem behouden heeft, ende hebben soo vele ende menichvuldighe placate{n} ghemaect strijdende directelick tegens die oprechte heylige Schrifteure, ende de leere Christi Jesu, ende ghebiedende te volghen fabulen, dromen, ende menschen insetting en poigende met alle hore macht die menschen daer mede te trecken, van God die soo wel is hore als hore onderdane{n} oprechte Leenheer, ende deseue te leyden tot de{n} Duyvel, die een eewighe viant is van Godt. Verclarende alle die genen die tegens die Godloose Placate{n} deden, leerden, ofte gheloofden te wesen Kettters ende rebellen van Godt ende den Coning, en{de} verdoemende alsoo, na hore vermogen (hoewel tselue voor Godt niet en gelt) niet alle{e}n der Christenen lichamen, maer oock hore sielen. <<Dat Spaengaerden, soo wel der menschen sielen als hore lichamen veroordelen, en{de} verdoemen.>> Het welcke sonderling in Spagnien in hore sententien wtghedruuct wort, daer sy de Christenen die sy verbrande{n} sullen becleden met een Roccken dat sy nomen, *vestimento maledicto*, dat is te segghen, het vermaledijde cleet, op welke cleet die Hel achter ende voor geschildert staet, met de namen vande duyvelen die sy die Sielen vande arme Christenen ouerleveren, schrijuende daer by in Spaens, neemt dit vermaledijde cleedt, om dat ghy een Ketter zijt, misbruyckende alsoo het sweert des gherechticheyds dat sy van Godt ontfanghen hebben om recht te doen omme daermede die gherechticheyt selue ende Godes oprechte woort te verdelgen vernielen en{de} wt te royen.

Soo dat die grouwelijcke Godslateringe, Tyran

nie, ende moorderie, Godt inden hooghen hemel yentelick heeft verdrotten, die ooghen vanden grootste, en{de} Edelste Heeren, vande staten, ende Magistraten van de Nederlanden heeft gheopent, de welcken bemerkende ende insiende, dat die Spangaerden A^o. xvc.lx. ende daer na, <<het invoere{n}, vande nieuwe Bisschoppen.>> deur het invoeren van die Nieuwe Bisschoppen in dese Nederlanden ganselick practiseerden omme onder sulcken deksel, die gruwelicke Spaense Inquisitie, ende den Afgodische antechrist in dese Nederlanden in te voeren, ende Godes woort ganselijck te verdelghen, ende wt te royen, <<De marquis van Bergen Heere van Montinguy en{de} meer anderen Anno 1566 aenden Coning van Spaengien ghesonden.>> met welbedachten rade, ende groote voorsichticheyt een heerlijcke Legatie ende Ambassadeurij van de beste ende grootste heeren ende Edelen van dese Nederlanden aenden Coning van Spaengen als Heere vande Nederlanden, in Spaengien ghesonden hebben, die den Coning hebben gheremustreert, ende verthoont wat grooter oproer het invoeren van die nieuwe Bisschoppen inde Nederlanden inbrengen, ende veroorsaken soude alsoo sy bemerkten, dat het gantsche bederf vande Nederlanden, ofte ten minsten t'verloop van meest alle vroomen menschen daer wt soude volghen, die Zeevaert coomanschap, ende trafijcque, mitsgaders allerleye ambachten, Manufacteren, ende hantwercken, daermede die Nederlanden sonderling begaeft waren, wt dese Nederlanden ghebrocht soudent werden. Ende den Coning van Spagnien als Heere vande Nederlanden daeromme bidden soudent, dat hy van dat begonste invoeren vande nieuwe bisschoppen, soude wille{n} ophouden, ende zijne ghetrouwe onderdanen, soude willen laten bliuen, by die vrijheyte van hore conscientie, relie, ende ghelove. En{de} den Coning te presenteren volhardinghe in alle onderdanicheyt, ende ghetrouweyde in alle politicque saecken ghelijck die Nederlanden ijne Voorvadere: Heeren vande Nederlanden hadden bewesen ende verthoont, ende daer bouen den

Coning gheuen tot een bereeringhe dertichmael hondert duysent gulden, bouen alle zijne domeynen, ende jaerlijcx incompsten.

Maer wat isser ghebeurt? <<de marquis van Bergen en{de} zijn mede Ambassaten in Spagnien vermoort.>> die Coning van Spagnien heeft deselue Legaten ende Ambassadeurs, zijne ghetrouwe onderdanen, *contra ius gentium*, Tyrannichlick om den hals ghebracht, Spangaerts in dese Nederlanden ghesonden daer ouer te regieren, ende te tyranniseren, tegen der Nederlanden priuelegien, en{de} gerechticheyden teggens zijne{n} Eet: daer by hy geswoore{n} heeft: die Nederlande{n} te houde{n} in hore priuelegien, en{de} gherechticheyden, welke Spaensche

regente{n}, <<Die Hertoch van Alva in de Nederlanden ghesonden.>> die Nederlanden, ende die inwoondeern van hore Priuelegie{n} ende gherechticheyden ganselijck hebben berooft, des Conings van Spagnien: als Heere van de Nederlande{n} die hem meenighe ghetrouwe diensten in oorloge, ende elders hadden ghedaen: als die Grauen van Egmont Hoorn, en{de} anderen, so dat sy ijne vyanden een schrick ende vrese waren, met vele ende meer andere ijne getrouwe Edelluyden den Magistraten, ende onderdanen schandeleuselijck vermoort ende om den hals gebracht, hore leuen ende goederen benomen. <<De Grauen va{n} Egmont, Hoorn, ende anderen tyrannichlick om den hals ghebrocht.>> Soo dat eyndelijck die ouergebleuen Heere{n}, Edelluyden, Staten ende Magistraten, vande Nederlanden, bemerckende dat hore Vaderlanden, syluyde{n} selfs, hore kinderen, kinds kinderen, ende Nacomelinghen, die sy ghehouden zijn, met lijf, goet, ende bloet voor te staen deur sulcke Tyrannissche, ende Barbarissche middelen inde eeuwighe seruituyt, slauernie, en{de} eygenscappe, vande Spangaerden ghebrocht souden worden, ende bysonder dat Godes heylighe woort met voeten getreden, en{de} wtgheroeyt, ende die menschen siele{n} van Godt, ende hore sielen salicheydt veruoert, den Duyuel toeggebracht, e{de} ter eewigher verdoemenisse ghe-

leyt souden werden hebben eyndelijck Godt tot hore hulpe gheroepen, ende als door die wterste noot gheparst, ende ghedronghen zijnde hem teghens alsulcke onghehoorte Barbaresche Tyrannie ghestelt, <<Die Prince van Oranien neemt die wapenen aen.>> en{de} de wapenen in de hant genomen niet omme den Coning van Spangien, als Heere vande Nederlanden, ofte yemant anders te verongelijcken, maer alleen omme hemslue voor alle ghewelt tyannie ende ouerdaet te beschermen, ende te bevrijen.

Die gheconsidereert ende inneghesien, soo valt alhier die eerste questi. Te weten: off die Heeren, Edele{n}, Staten, ende Magistraten, van de Nederlanden met Gods recht en{de} getuygenisse van de heylige Schriftuere, wel hebben moghen de wapenen annemen tegens den Coning van Spagnien, als Heer van die Nederlanden, omme voor henluyden hore kinderen, en{de} nacomelinghen te behouden die oprechte leere, en{de} salichmakende woort Godts, en{de} af te weren die duyuelsche ende verdoemelijcke Leere, die de Spangaerden, als Maranen, ofte als onghelouighe Heydenen met hore Inquisitie, onderstaen in dese Nederlanden in te voeren.

Omme dan daer op te antwoorden: <<Dat Coningen en{de} Heere{n} van Godt geen verder macht ontfangen hebbe{n} dan ouer tgene dat tijtlijck, en{de} verganckelijck is.>> Soo staet voor eerst an te mercken t'ghene dat hier voor verhaelt is. Te weten: dat alle aertsche Coningen, Vorsten, ende Heeren, gheen verder macht ofte iurisdictie van Godt ontfanghen hebben, dan ouer tgheene dat werelts, aerts, tijtlijck, ende verganckelick is, ghelijck sy selfs mede aerts, tijtlijck, ende verganckelijck zijn.

Ende dat Godt die Heere{n}: die daer is een Coning bouen alle Coningen, eewich ende onuerganckelijck aen hem alleen behoude{n} heeft de regeeringe ouer der menschen Sielen, ende ouer hore Salicheyt: die mede eewich ende onverganckelick zijn: sulcx dat die wereltsche Coningen ende Potentaten niet toeghelaten en wort <<Dat Godt die macht ouer de Siele{n}, en{de} tgene dat eewich is en hem allee{n} behoude{n} heeft.>>

te treden buyten hore iurisdictie, ende hem toe te eygenen die regeringhe daer van sy gheen macht hebben, omme eenighe executie te decernereren, ofte te doen, ende alsoo te treden on Godes ordel.

Desen nochtans niet teghenstaende beuinden wy dat die Coning van Spagnien, met ijne adherenten niet te vreden zijnde, met die Iurisdictie, macht ende ghebieden, die hy van Godt, als van zijnen oppersten Leenheer ontfangen heeft, met ghewelt hem selfs wil toe eyghenen, die Jurisdictie van Godt, te weten het oordel ouer der menschen salicheyt, <<Dat die Coning he{m} wil toe eygenen Godes iurisdictie, en{de} gerechticheyt.>> ende alsoo met zijne valsche insettinghen, menschen leeren, Dromen, en{de} fabulen, die hy inuoert met zijne rigoreuse Placaten onderstaet niet alleen te verduyteren Godes oprechte Leere, ende woort, maer oock Godes woort gantsch te vernielen, en{de} wt te royen, wijckende alsulcx van Godt almachtich zijnen Leenheer, en{de} van Godes bannier, ende Vendel, hem begheuende onder t'Vendel ende inde dienste van de{n} Duuel vander Hellen, omme God inden hemel te beuechten, Godes rijck, voor soo vele in hem is te verminderen, ende des Duuels rijck te vermeereren, als een Mancipiu{m}, vassal, ende gheswooren vanden Duuel die Godes viant is, <<Dat die Coning va{n} Spangie{n} van God afwijckt, en{de} wort ee{n} Vasaen vanden Duyuel.>> hem stellende als een openbaer vyant, en{de} rebel van Godt zijnen Schepper, Coning, ende opperste Leenheer, ende openbaer oorloch

teghens den seluen Godt voerende met die macht, ende moghenthey, die hy alhier opter Aerden van Godt ontfanghen heeft, daer mede hy opter daet misbruyckt ende verbeurt het leen by hem van Godt ontfanghen, soo oock alle die gheene doen die hem in sulcke raserije ghehoorsamen, ende bystaen.

Alle welcke gruwelen, ende Duuelsche voornemen Godt die Heere die een jalours Godt is, ende zijne{n} eere een ander niet ghegheuen wil hebben, van den menschen: niet alleen noyt heeft willen lijden, maer gruwe-

lijk heeft ghestraft: daer van wy inden ouden Testament veele, ende diuersche exempelen: ende ghetuygenissen hebben, dat die kinderen Israel soo menich mael als sy van Godt die Heere afweecken, ende deur toedoen, en{de} inductie van hore Coningen hem begauen in de dienste van Baal: ende andere Afgoden: dat sy in Babylonien, Assyrien, Egypten, ende andere Landen, als onder die Coninghen van Canaan, Sabinen, Egloten, ende anderen wech gheuoert, wt hore Lant, verstoten, ende van hore goederen berooft zijn.

Daer en bouen zijn hore Coninghen als Rebellen van Godt, ende als hoor Leen verbeurt, en{de} misbruyct hebbende, deur Gods beuel, ende ordonnantie verdelget, ende ter doot ghebrocht: als die Coning Joram, die deur Jhebu van zijn rijck berooft, ende doot geslagen worde die Coninginne Athalia, deur den Priester Josada, die Coning Nadab, ende het gantsche geslachte vanden Coning Jeroboam, die Coning Ella en{de} noch veel meer andere Coninghen van Juda, ende Israel, die omghebrocht gedoot, ende van hore Rijcke berooft zijn.

Daer teghens beuinden wy, als die kinderen van Israel alsoo bedruet, benaut, ende omme hore afgoderijen, ende sonden, daerinne sy hore Coningh en volchden, omme hem te behaghen van Godt de Heere gheplaecht waren, ende eyntelijck hore misbruycken, ende sonden bekennde met een oprecht leedtwesen, ende warachtighe boete, tot Godt riepen, ende hore sonden beschreyden, dat Godt eenighen wt den kinderen van Israel heeft verweect die hem ghestelt hebben tegens de Coninghen, daer onder sy gheuanghen waren, ende de kinderen van Israel wt hore gheuanghenisse, ende slauernie, met ghewapender handt verlost hebben, als Mathatias die hem vechtenderhant stelde tegens de{n} Coning Anthiochuw, voor de Religie, voor zijn vader-

lant, voor Huysvrouwen, ende kinderen, die prophetisse Debora, die haer met ghewapende hant stelde teghens de Coning Jabinum, Ehod teghens den Coning der Moabiten, ende veele meer anderen.

Hier beneffens ghebiet ons God wtduckelick, dat wy God meer sullen ghehoorsamen dan den mensche{n} soo Petrus mede seyt, <<1.Pet.2.a.13.>> datmen die Coninghen om God moet ghehoorsamen daer wt dan volghet dat niemant ghehouden is den Coning te ghehoorsamen teghen Godt.

Ende al ist also dat Godt die Heere wel een tijtlang lijdt samich, ende met ghedult lijdt, ende ansiet, dat die Coningen hem vyantlijck teghens Godt anstellen, de{n} Baal, ende andere Afgoden dienen, soo hebben wy nochtans een heele clare text, inden Apocalipsi Joannis daer hy wtduckelijck seyt, <<Apoc. 17.b.14>> en{de} vermaent, dat die Hoere van Babel die haer met thien coningen die met haer vergift betoiuert zijn, [...] te strijden tegens t'lant vergaen sullen, ende met oorloghe wtgheroyt sullen werden, daervan wy oock een wtduckelick exempel ende teycken gesien hebben by onsen tijden, aen Henricum Coning van Vranckrijck, de welcke Coning ghebede{n} zijnde, dat hy eenen Anna de Burgh de welcke Presiden was van zijnen Rade, ende om de belijdenisse, en{de} getuygenisse van Godes woort was geuangen, tleue{n} soude willen laten behoude{n} heeft deselue Coning trotselick geseyt, ick sal hem morgen met dese oogen (wijsende op zijn oogen) sien branden. Maer wat isser gheschiet: als die voornoemde Coning Henricus desseluen daechs dat hy die woorden ghesproen hadde, in zijn alder meeste triumphie was van Tournoye{n} isser een spear, ofte Lancie op zijn Harnasch stucken ghesteecken, daer van een splinter seer wonderlijck, en{de} miraculeuselick door den visier van t'helmet (het welcke immers nae menschen wijsheyt wel bewaert, ende <<Henricus Coning van Vranckrijck, compt miraculeuselick om den hals.>>

versocht was) in ijn oogh gesprongen, daer mede hy den voorn{oemde} President, Anna de Burg, soude sien branden, ende heeft hem beyde zijne ooghen blind gemaect, daer aen hy oock onlangs daer nae iammerlijck is gestoruen.¹

Bouen desen laten alle Christelijcke Keyseren, Coninghen, Princen, Vorsten, ende Heeren, en{de} allen Christenen niet alleen wel toe, <<Dat men Christelick acht de{n} Turc met crijch en{de} oorloch tege{n} te staen.>> maer oordelen oock Godtlijck ende recht te wesen, datmen die Saracenen, ende Turcken die de Christenen beuechten, met ghewelt, ende wapenderhandt teghenstaet, de welcken nochtans, soo redelijck zijn, dat sy die Christene{n} die sy ouerwonnen hebben, by horen geloouue, religie, en{de} gerechticheyt laten bluen, als sy he{n} alleen gheuen een cleyne tribuyt, te weten ouer elcke hoofd een croon Jaerlijcx, salmen dan niet met veel meerder redenen ende recht met ghewapenderhandt moghen wederstaen, een Coning, Vorst, ofte Heere vanden Lande, die hem beroempt een Christen te wesen, ende de Christenen zijne eyghen onderdanen met wapenen, crijch, ende oorloghe beuecht, omme zijne ghetrouwe onderdane{n} van God van hare oprechte religie, en{de} ghelouue te trecken, en{de} den Duyuel toe te voeren, ende niet op tribuyt wil laten sitten, maer beneempt hemluyden land, sandt, lijf, goet ende bloet.

Waeromme, ende ghemeect, dat hier voor ghenoech bewesen is, dat die Coning van Spangien geen verder ghebieden heeft, dan ouer wereltsche, politijcke, en{de} verganckelicke dinghen, ende de selue macht oock niet en heeft absolutelick, maer precario, ende door toelatinghe van Godt. Ende die almoghende Godt beyde de regeeringen, so wel eewelick als tijtlijck van niemant ter werelt, maer absolutelick: ende van hem selue heeft. Ende wy sekerlijck wel weten, dat alle die strenge rigoreuse placaten, naecte ende bloite ingheuen zijn van

den Duyvel die Godes viant is, ende vanden Roomschen Antechrist, omme ons daer mede te trecken van Godt onsen Heere, het rijck Godes te verminderen, en{de} daer teghens het rijck des duyels, der duysternisse, ende verdoemenisse te vergrooten, ende daer benefens van ghelijcken seeckerlick wel weten, dat het Godtlijcke licht en{de} zijn heylich woort, dat wy hier in dese Nederlandsche Prouintien belijden ende ons daghelijcx ghepredict, ende voorghehouden wort, die oprechte Leere, en{de} het heylsame woort Godes is dat by o{n}s de{n} Propheten, by Christum Jesum selfs, zijne wtuercooren Apostelen, ende die nauolgers Jesu Christi beschreuen, en{de} naghelaten is. Soo laet ons met een warachtich berou ende leetwesen van sonden, Godt de Heere te voete vallen, ende meeterdaet vertoien, dat wy een oprecht leedtwesen hebben, van dat wy on den Coning van Spangien als Heere vande Nederlanden te behaghen ofte wt vreesse van lijf ende goet te verliesen van Godt afgheweken zijn gheweest, den Duyuen en{de} Baal ghedient hebbe{n}, God de Heere danckende dat hy ons met zijn heylich woort heeft verlicht, ende versekert zijnde dat wy een goede oprechte saecke voor hebben, en{de} sulcken machtighen Coning, ende Heere tot onsen Voorstander, die zijne eyghen sake wel can, mach: en{de} oock wil beschermen, van ghelijcken verseeckert zijnde, dat wy met Godt: ende Godes wille, ons wel moghen stellen tegen sulcken Coning die hem selue maect vyant van God zijnen Leenheer, gelijk Sadrech, Mesach, Abdenago, en{de} Daniel hebben ghedae{n}, die des Conincx gheboden van valsche Afgoden an te bidden versmaet hebben, ende dat wy horen exempel navolgen, versekert ijnde dat die selue God noch leeft, en{de} de selue God onse voorstander: ende verlosser wesen sal, die Sadrech, Mesach, Abdenago, en{de} Daniel heeft verlost: ist dat wy ons op zijn Godtlijck woort, ende zijne verlossinghe

vastelijck betrouwen, ende hem niet en verlaten, ende dat deselue daer en tegens, den Coning van Spangie{n} als een afuallighe van Godt, die deur valsche ingeuen van ijne Spaensche inquisitie valsche Godes dienste inuoeren wil, plaghen ende teghenstaen sal, ghelick hy den Coning Nubucadnesar, ende Belsear zijnen Soon gheplaecht ende teghenghestaen heeft, omdat sy Godt verlieten, ende de macht die sy van Godt de Heere ontfanghen ghadden, hemseluen, en{de} hore eygen wijsheyt toeschreven, ende in Godes gerechticheyt wil treden, en{de} daeromme die middelen die Godt ons geeft tot onderhoudenisse, ende voorstant van zijn heylich woort, niet verwerpen ofte van de handt slaen, maer laedt ons deselue middelen met herten sinnen ghemoet goet ende bloet by de hant nemen, God die Heere niet alleen louende ende danckende: dat hy sulcke middelen gheeft, sulcke Heeren, Ouericheyden, en{de} Magistraten ghenadelick verweckt, die ons daer inne voorgaen, hoor lijf, goet, ende bloet daer voor te setten, als Judas Machabeus,

¹ Hendrik II (1536-1559) raakt in juni 1559 tijdens een toernooi gewond en sterft 10 dagen later. Anne du Bourg wordt in december van dat jaar geëxecuteerd. Als hoogleraar telde hij Étienne de la Boétie, de beroemde vriend van Montaigne, onder zijn studenten.

Jehu, Mathathias, Joiada, Delbora, Ehod, ende meer helden deur Godes voorsienicheyt, en{de} mogende hant verwect zijnde hebben ghedaen, Maer oock die Godsalige Coninginne Elisabeth van Engelant, als ee{n} oprechte Beschermerse, van het warachtighe Christen gelooue tot onsen hulpe, ende bystant deur Godes ghenade hebben verweckt, ende dat wy de selue Heeren, Overicheyden ende Magistraten en daerinne volgen, ghelijck de kinderen van Israehel die Voorstanders hem van Godt ghegheuen, hebben gedaen: niet dat wy ons sullen verlaten, op die menichte van gewapende luyden, op die sterte van Wagenene{n} ende Paerden, gelijk Godes ende onse vianden doen, die Godt niet en kennen maer dat wy ons sullen verlaten op de stercke gheweldighe handt Godes die zijne en{de} onse vyanden

met ghedachten can nederslaen, ende vernielen, ende den zijnen can geuen sterckheyt, ende macht, en{de} de selue middelen ons van Godt ghegeuen, alsoo ghebruycken, dat wy die eegeninge, ende victorie God alleen toeschrijven.

Hier mede comende tot het tweede point ofte questie te weten datmen een Coning, Vorst, ofte Heere vanden Lande, met wereltlijcke rechten, ende redenen, wel mach resisteren, ende tegenstaen, als hy tegens de{n} Eet die hy de Landen, ende zijnen onderdanen heeft gheswooren de selue Landen, ende onderdanen wi beroouen, ende hemlyuden benemen, hore ende der Landen gherechticheyden, ende Priuelegien, ende deselue wil brengen in een eewighe seruituyt, slauernie, en{de} eygenschappe. <<Den eet vande Heere{n} van de lande.>> Soo staet te considerere{n}, ende wel inne te sien dat ee{n} Coning, Vorst, ofte Heere sweert dat hy de landen, ende de inwoonderen vandien, sal laten by hore Priuelegien, ende gerechticheyden voor ende al eer dat hy compt inde possessie, ofte besit van zijne regeeringhe.

Dat oock een Coning Vorst ofte Heere in zijn besit ofte regeringhe zijnde, niet absolutelijck ofte alleen ouer deselue Landen, ofte onderdane{n} regeert, maer heeft oock mede hulpers, ende mede regenten, die mede gheeedt zijn, ende met hem regeren, als zijn die Staten vande Landen, prouinciale houen, ende Raden, Magistraten, Rechten, ende diergelijck. <<Dat die Staten ende Raden van de Landen, mede den Landen ghesworen zijn.>>

Daer toe heeft oock een Coning, Prince, Vorst, ofte Heere ijn eygen bysondere Raetsheeren, Hofmeesters, Cancellars, Rentmeesters, ende diergelijcke{n}, derwelcken commissie, ende staet een eyndt heeft, ende sterft, metten doot van horen Coning, Vorst, ofte heer, daer tegens die commissien van de Staten van de Landen Prouinciale houen, ende Raden, Magistraten, &c. By 'tsterven vanden Coning, Vorst, ofte heere, vande lan-

de niet af en sterft, maer bliuen onueranderlijck, soo wel na den doot van den{n} Coning, Vorst, ofte Heere van den Lande, als by zijn leuen, in sulcker voeghen, dat sie staten, Prouinciale houen, Raden, ende Magistraten na den doot van den Heere vanden Lande, de selue regeeren, iustitie admoinstreren, ende alle opsicht vande Lande nemen, als wesende alsoo wel in eedt vande{n} Landen, als in eedt vanden Coning, Vorst, ofte Heere vanden Landen, ter tijt toe datter een ander Coning Vorst, ofte Heere weder ghehult is, dien sy alsdan hore{n} Eedt vernieuwen.

Nouen dien en heeft die Coning, Prince, ofte Heere vanden Lande sulcken macht niet, dat hy de Landen mach versetten, ofte beswaren, veel min vercoopen soo hy oock zijne Ondersaten niet en mach schatten, ofte scheeren, sonder experts consent ende belieuen van de Staten als mede regeerders des Landts, soo hy oock niemant, eenich ghewelt, last, ofte ouerdaet mach doe{n} hore leuen ofte goederen, wt zijn eighen autoriteyt, ofte moet wil benemen, maer moet hem selue submitteren begeuen, ende stellen onder die heylighe iustitie, ende het oordeel van Staten Prouinciale houen, ende Raden des Landts, <<Dat een Coning ofte here vande lande{n} niet boue{n} die iustitie is, maer onder de Justitie moet staen.>> alsoo dat hy de minste van zijnen onderdanen niet en mach verongelijcken, maer indien hy yet wat tegens eenighe onderdanen meent te spreken te hebben, soo moet hy die in rechte betrecken, en{de} en mach zijn eyghen Rechter niet wesen: ende begeue{n} hem alsoo onder t'heyliche recht, ende iustitie staen, en{de} hem daer onder begeue{n} moet, als yemant het sy onderdaen, off een wtlander, yet wat meent op hem te clagen, ofte te spreken te hebben, ende hem in rechte betreect, welcke Priuelegien, ende gerechticheyden alsoo gheonderhouden zijn gheweest, soo langhe als de Nederlanden, Nederlanden gheweest zijn.

Ende zijn de selue Staten Prouinciale houen, ende

Raden, <<Dat die Staten, en{de} Raden vande{n} Landen mede regeerders zijn van de Landen.>> ende die Magistraten wtduckelijck als mede Regeerders van de landen ghestelt, ende gheedicht op dat sy wackere toesicht, ende opsicht sullen nemen, op de regeeringhe vanden Coning als

Heere vanden lande, alsoo dat indien sy beuinden, dat die Coning ofte Heere vande landen in ijn regeeringhe hem te buyte{n} gaet, tot achterdele vande landen, ofte verdruckinghe van zijne onderdanen, ofte tot verminderinghe ofte inbreck van de Priuelegien ofte gerechicheyden vande landen, ofte dierghelijck soo zijn sy ghehouden met alle vlijt tselue te verhinderen, ende hem daer tegens te stellen, sulcx dat niet ghenoech is dat sy selfs weldoen, ende wel regeeren, maer zijn oick ghehouden alle quade voornemen misbruycken, quade regeeringhe, ofte tyrannie te beletten, ende hore vaderlant voor te staen. Ende indien sy sulcx niet doen, als sy wel mogen doen, ende metten Prince, ofte Heere vanden lande eens zijn ofte deur de vingherien, soo zijn sy selfs te achten als meenedighen ouertreders, tyrannen, ende verraders van hoor Vaderlant.

Alsmen da opentlijck beuint, dat een Coning, Prince, ofte Heere vande Lande ijn eedt te buyten gaet, die Priuelegien, en{de} gherechicheyden die hy de landen ende zijne onderdanen gheswooren heeft te onderhouden niet en acht, moetwillich, ende tyrannich regeert, salmen dan alsulcken tyrannighen, ende rasenden Coning, Vorst, ofte Heere, met alle beschreuen, ende natuerlicke rechten niet moghen tegenstaen, hem selue beschermen, ende voorstaen: so lange als hy soo tyrannich, ende rasende blijft, omme het Vaderlant, het leuen, Huysvrouwen, Kinderen, Kindtskinderen, ende Nacomelinghen, goet, ende bloet te bevrijuen vam alsulcken ghewelt, tyrannie, eewighe seruituyt, ende slauernie, daer sulcken Tyrannighen Coning, Vorst, ofte Heere ons wil inuoeeren, en{de} onse gherechticheyt

ende vrijheyte wil benemen, sonder welcke vrijheyte by den menschen nauwelijcx leue{n} mach wesen, ofte ;euen gheheeten mach worden!

Hier van hebben wy veele, ende diuersche exempelen, soo wel by den Christenen, als oock by de{n} Heydenen, dewelcke om heur Vaderlant, en{de} de onwoonderen van dien te houden in hore vrijheyte, hore Keyzers, Coningen, ende Heeren om hore Tyrannie verdreuen, ia deursteecken hebben, als Inius Brutus, en{de} Lucretius die Terquinius, Superbu{m} Coning van Romen, met alle zijne gheslachte, om zijn Tyrannie verdruc{t} hebben, <<Dat veele Keysere{n} Coninghen, en{de} andere Heeren om hore tyrannie geuangen, ende omgebracht, ende van hore rijk berooft zijn.>> Alaeus heeft de{n} Coning Sardinapalum deursteken, Marcus Brutus, ende Cassius met xxij. Raetsheeren van Romen, hebben Julium Cesarem Keyser van Romen, int Hoff ofte Palays van Pompeo deursteken, om dat hy hem selue Keyser van Romen ghemaect, ende die Romeyne{n} van hore vryheyte berooft hadde{n}, Dionisius Syracusanus Coning van Scilie{n} is om zijn Tirannie wt zijn Rijk verdreuen, alsoo dat hy daer nae een Schoolmeester gheworden is om zijn cost te winnen. Vindex ouer Vranckrijk ende Galba ouer Spangien, vanden Keyser Nero beuel hebbende, zijn van den Keyser Nero gheweken om zijn tyrannie ende is Nero oock om zijn tyrannie wt zijn Keyserrijk verdreuen. Die Keyzers Vitellius, en{de} Marentius, zijn om hoor tyrannie vant Keyserrijk ghestelt. Constantinus heeft die Keyzers Marentium, ende Licinium om haer Tyrannie van hoor Keyserrijk verdreuen, om welcke faict hy alsoo vande Romeynen ghepresen is: dat sy hem Keyser van Romen hebben ghemaect. Die Francoysen hebbe{n} autoriteyt, en{de} Raet van tghemene rijk die Coningen Childericum, Sigebertum, Theodoricum, Hidelbertum, ende meer andere Coninghen van t'rijk ghestelt. Eduwardus die tweede vander Naem Coning van Enghelant, is om zijn

Tyrannie by Elisabeth zijn eyghen Huysvrouw met hulpe van t'rijcxraet van t'rijk ghestelt. Ende by onsen tijden zijn Cristiernus Coning van Denemercken Ericus Coning van Sweeden, Maria Coninginne van Schotlant om haer tyrannie wt hore rijk verdreuen, ende in eewighe gheuanghenisse ghestelt. Petrus Aloisius Hertoghe van Parma is, van zijn eyghen onderdanen, op zijn huys te Playsance om zijn tyrannie deursteecken. In summa ende om dese geheele saecke int cort te beslyuten, soo staet bouen al inne te sien, dat dese materie gantselijck bestaet in drie stucken te weten in Godsalicheyt, in de iustitie, ende in die liefde, daer van die Godtsalicheyt ons leert, ende ghebiet, die wet ende Kercke Godes voor te staen, ende te beschermen, die iustitie gebiet ons: die tyrannie{n} die trecht ende t'ghemeen welvaren verdrucken, ende vernielen teghens te staen, en{de} af te weren, die liefde ghebiet ons die verdructe{n}, en{de} die verongelijc wort te helpe{n}, sonder welcke drie dinghen onmogelijc is, datter een Lant ofte ghemeente soude moghen staende bliuen, so wil die gene die dese drie dinge{n} wech neme{n} wil die dat ooc wech neme{n} die Godsalicheyt, iustitie, en{de} de liefde. <<Dat die werelt niet en mach bestae{n} sonder Godsalicheyt iustitie en{de} liefde.>>

Dewijle wy dan opentlijck sien, ende beuinden, dat die Coning van Spangien, als Heere vande Nederlanden soo langhe Jaren met moorden, brande{n} ende alle maniere van Tyrannie ghearbeyt heeft, die Godsalicheyt, iustitie, ende liefde wech te nemen, ende soo moordadelijck

teghens de Nederlanden, ende zijne ghetrouwe onderdanen heeft ghetyranniseert, Spangaerden in dese Nederland{n} heeft ghestelt, omme daer ouer te regeeren, tegens die wtduckelijcke priuelegien ende gherechticheyden vande Nederlanden, ende teghens zijnen, Eet. En{de} daer en bouen soo menichmael ghetrouwelijck by die Heeren, Edelen, Staten, ende Magistraten, van zijn ghetrouwe Nederlanden ver-

maent gheonderrecht, en{de} ghebeden ijnde, dat hy van zijn tyrannie soude ophouden, na sulcke ghetrouwe vermaninghe, ende onderrechtighe niet aalleen met heeft willen hooren, maer heeft oock deur der Spaensche Maranen, onuerdrachlijcke, opgeblasen, houerdicheyt, giericheyt, en{de} moordadicheyte, die dese Nederlanden onder hemlyuden tot een buyt, ende roof al wt ghedeelt hadden, tot alle tyrannie meer ende meer ontsteken zijnde, zijne grootste Edelste, Heeren, Staten, en{de} Magistraten, als die Grauen van Egmont, Hoorn ende meer anderen Edelen, ende ghemeene Burgeren van de Nederlanden, die hem in geene politicque saken, tegens den Coning van Spangien ontgaen, ofte vergrepen hadden, soo tyrannichlijck heeft vermoort, oorsake tegens hemlyuden nemende, en{de} rebellen verclarende, alleen om dat sy het warachtighe Euangelie aennemden, en{de} hore salicheyt alleen sochten inden ghecruysten Jesum Christu{m} daer inne sy niet gheseyt moghen werden, tegens den Coning van Spangien als Heere vande Nederlanden gherebelleert te hebben, also t'selue allee{n} een Spaensche practique is geweest, om daer de nederlande{n} te beroouen van hore Heere{n}, Edelen, D=Staten en{de} Voorstanderen, en{de} alsdan de Nederlande{n} sonder Hoofde{n}, en{de} Voorstanders zijnde sonder verder swaricheyt onder hore slauerne, seruituyt, ende eewighe eyghendomme te brengen gelijk die Hertoghe van Alva, met die Spangaerden int coninckrijcke van Neapolis hadden ghedaen, Ende die andere Heeren, Edelen, ende ghetrouwe onderdanen die hy niet en heeft gheweten te becomen, wt den lande ghedreuen, en{de} hore goederen benomen heeft, sulcx dat die Coning van Spangien, hem niet en toont als een Heere, en{de} Liefhebber van die Godsalicheyt, iustitie ende liefde, ofte als een Liefhebber van de Nederlan

den: maer tegens zijne ghetrouwe onderdanen, die hy schuldich is als een Vader ouer zijn kint met liefde, en{de} vrientschap te regeeren, voor te staen, en{de} te beschermen veel meerder Tyrannie en{de} vyantschap bewijst dan eenighe wtheemsche vianden, ia Turcke{n} ofte Heydenen souden moghen bewijzen, en{de} die Coning van Spangien als Heere vande Nederlanden deur de selue Tyrannische middelen met alle ijne vermogen studeert, en{de} arbeyt die Godsalicheyt, iustitie, en{de} liefde gantsch wech te nemen, Wy oock verseeckert zijn, noch tienmael erger te verwachten, indie{n} hy met zijn tyrannie dese Nederlande{n} (tweck Godt genadelijck verhoede) soude moghen ouervallen.

Soo moeten my bekennen, ende oock vastelijck besluuten, dat die ouerghebleuen Heeren, Edelen, Staten ende Magistraten van de Nederlanden, die lange tijt die raseije ende tyrannie vanden Coning van Spangien op hope van beteringhe met ghedult en{de} lijdtzaamheyt verdragen hadden, geen beteringhe vernemende eyntelijck deur die hooghe noot ghedrongen zijn gheweest den Coning van Spangien te resisteren, en{de} nae alle rechten ende redenen die wapenen tegens he{m} hebben aenghenomen, soo langhe die Coning van Spangien by zijne raserie, ende tyrannie volhart, niet omme de{n} Coning van Spangie{n}, als Heere vande Nederlande{n} daarvan te berouen, maer alleen omme he{n}selue tegens ijne tyrannie te beschermen, welcke wapenen sy gaerne, ende sonder alle swaricheyt willen oflegghen, als sy alleen van den Coning van Spangien als Heere van de Nederlanden moghen ghecrijghen, een goede gheduerighe vrede, met weder oprechtinge van die Priuelegien, ende gherechticheyden van de Nederlanden, <<Dat die Nederlande{n} angenome{n} hebben Arma defensiua no{n} offensiua.>> ende daeromme niet gheseyt mogen worden *arma offensiua*, maer alleen *arma defensiua*, by der hant genomen te hebben, twelcke eenen eygelick na alle beschre-

uen rechten toegelaten wort, soo sy van ghelijcken niet gheseyt moghen werden *Crimen læsæ maiestatis* ghecommitteert, ofte begaen te hebben, alsoo dat *Crimen læsæ maiestatis* alleen valt teghen een Godsalich goet, en{de} oprecht Prince, en{de} niet teghens een Tyran ghelijck die Coning van Spangien is.

Laet ons daeromme opstaen wt onse sotte superstitieuse persuasie, ende voorbeeldinghe daer by wy ons hebben laten beduncke{n} dat sulcke menschen met recht ghestraft: ende ghedoot moghen werden, die in hore Siele, conscientie, ende gheloue, anders leeren en{de} ghelouen, dan Coningen, ofte Heeren vande landen gelouen, ofte ghebieden dat wy leeren ofte ghelouen sullen om welcke oorsake, soo menich hondert duysent menschen (leyder) om den halsch ghebracht,

en{de } vermoort zijn want indien sulcx soude moghen gheseyt worden (als neen) soo soude daer wt moeten volgen, dat alle Propheten, Apostelen, ende Martelaren, die het oprechte woort Gods gheleert, ghedreuen, beleden, en{de} mensche dreomen, fabulen, ende insettingen verworpen hebben, niet recht, en{de} wettelijck veroordelt, ende ghedoot souden zijn, also sy leerden ende geloofden anders dan die ghene die hem veroordelt, ebn{de} ghedoot hebben, ja soude Christus selue met recht, ende wettelijck veroordelt, en{de} ghedoot wesen, alsoo Christus daghelijcx leerde, ende predicte directelick teghens die Leere ende insettingen van de Scriben Pharizeen, ende Schriftgheleerden, het welcke immers een afgrijsselijcke blasphemie tegens Godt soude zijn.

En{de} laet ons van ghelijcken verwerpen, die sotte superstiteuse inbeeldinghe, datmen seyt ick gheloof dat die Coning ghelooft, ende mijne ouders ghelooft hebben, ende mede zijn die verdoemt, soo wil ick mede verdoemt wesen, alsoo tghlooue van onsen Coning ofte ouders ons gheen salicheyt can gheuen, off nemen, en{de} een yege-

lijck selfs ter salicheyt moet ghelooouen, want die Siele ghespijst, en{de} gheuoet moet werde{n}, met het woort Gods en{de} den gheloue, gelijk het Lichaem geuoet, en{de} gespijst wort, met die natuerlijcke spijs ende dranck. En{de} ghelijck een hongherich en{de} dorstich mensche, niet gheuoet ofte versaet can werden, met die cost, ofte dranck, die hy den Coning ofte zijn ouders siet eeten, en{de} drincken maer selfs eeten, en{de} drincken moet, sal hy in den lichame geuoet ofte versaet worde{n}, so moet de mensche oock selue inder siele geloouen, ende Godes heylighe woort met de mont der Sielen Eeten, sal hy inder Siele gheuoet ende ghespijst worden. En{de} ghelick de honger en{de} het eeten ende drincken van een Coning, ofte onse ouders met hemluyden steruende mede sterft, en{de} geen honger ofte dorst meer en hebbe{n}, So sterft oock het gheloue met hemluyde{n} ter salicheyt ofte ter verdoemenisse en{de} en compt niemant ten profite, schade (ofte bate, dan den geenen selfs die ghelooft, en{de} daarmede sterft, sulcx dat niemant hem opt tgheloue van zijnen Coning ofte ouders verlaten mach.

Dewijle dan die ghenadighe Godt en{de} Heere ons arme menschen soo genadich en{de} barmhertich is geweest dat hy de Prince van Orangien hogher memorien, en{de} meer andere Heeren, Staten, en{de} Magistraten vande Nederlanden verweckt heeft, den welcken soo wel als die Coning als Heere vande Nederlanden, en{de} als mede hulpers, en{de} mede Regeerders metten Heere van die Nederlanden, die regeeringhe van de selue Nederlanden beuolen is, ende soo wel als die Heere vande Nederlanden, Eedt ghedaen hebben, die Landen Priuelegien, ende gerechticheyden, mitsgaders die iustitie voor te staen, ende te beschermen, ende daerom bouen beuolen is, naerstighe toesicht te hebben, dat die Coninghen van Spangien, als Heere vande Nederlanden, die Priuelegien ende gerechticheyden vande

Nederlanden niet en vermindere, die landen ende inghesetenen van dien, met ghewelt en{de} tyrannie niet en ouerlaste, verdrucke ofte yet wat voorneme tot verderff vande Landen, en{de} ingesetenen van dien en{de} hemluyde{n} ader benefens hert en{de} ghemoet heeft ghegeuen, dat sy tot voorstant vn Godes woort zijne reyne suyuere leere, en{de} van de priuelegie{n}, gerechticheyt, weluaart, ende weder oprechtinghe van de veruallen ende verdruckte Nederlanden, die wapenen teghens den Coning van Spangien anghenomen hebben, en{de} die Godtsalighe Coninginne Van Engelant als een beschermersse van den heylighen Christelijcken gheloue, en{de} een medelijden hebbende en{de} draghende ouer die arme verdruckte, ouerweldichde, ende bedroefde Nederlanden mede die protectie, en{de} beschermenisse van de Godsalicheyt van de Justitie, ende vande Liefde, ter liefde van de Nederlanden annempt. So moghen wy wt alle wettelijcke beschreuen rechten, en{de} natuerlijcke redene{n} wel besluyten, dat die deurluchtighe Prince van Orangien, ende andere Heeren, Edelen, Staten, en{de} Magistraten, van de Nederlanden, als gheswore{n} voorstanders, Tutoors ende Mombers van deselue Nederlanden, en{de} die Inwoondere{n} vandien, de wapenen teghens den Coning van Spangien, als een Tyran verdrucker, en{de} verderver vande Nederlanden, ende inwoonderen van dien aengenomen hebben, ende t'selue wt cracht van horen eet de landen ghedaen, niet en hebben moghen nalate{n}, ende dat wy luyden alle ghelijck ghehouden zijn hare C^o. M^t. met die andere Heeren, Edelen, Staten, ende Magistraten vande Nederlanden, tot onse eygen weluaren met lijf, goet en{de} bloet, ende met alle onse vermoghen deseluen te assisteren, ende by te staen, omme ons seluen, onse Huysvrouwen, Kinderen, Kintskinderen, Naercomelinghen, ende onse lieue Vaderlandt also te verlossen vande eewige seruituyt, slauernie, en{de} eygen-

schappe vanden Spangaerden, soo langhe ende ter tijt toe dat de Coning van Spangien als Heere vande Nederlanden, zijne onuerstant bekennde met een warachtige kennisse tot God met die

Nederlanden, en{de} zijne ghetrouwe ondersaten weder vereenicht sal zijn. Biddende Godt almachtich onsen hemelschen Vader dat hy barmherticheyt ouer ons ghebruyckende, ende zijne roede verbrandende, deur die verdienste onses salichmakers Jesu Christi het hert van de {n} Coning van Spangien met zijne Godtlijke kennisse also wil verlichten, dat hy hem eerst met God mach versoenen, en{de} zijne oprechte ongeualste leere mach bekenne{n}, en{de} daer nae met zijne ghetrouwe ondersaten alsoo mach vereenighen, dat die Landen eens van dese sware oorloge ontlast ende gheurijt, die oprechte leere, het heylsame woort Godes, en{de} die exercitie van dien, inde vrijheyte hoorder conscientie in alle de Nederlanden mogen beleuen, ende van die Tyrannische veruolginghe verlost moghen werden, tot grootmakinghe zijns Godelijcken naems, ende onser Sielen salicheyt. Dwelcke ons verleene God den Vader, God die Soone, en{de} God die Heylighe Geest, den welcken sy Loff, prijs, danck, en{de} eere van eewicheyt tot eewicheyt, Amen.

F I N I S

Ghedrukt tot Amstelredam, by Cornelis
Claeszoon, wonende opt Water, by d'oude Brug-
ghe, int Schrijfboeck. Anno 1586.